

Аксіологічний аспект дискурсу катастроф

У статті досліджено мовні засоби, які виражають оцінність образу катастрофи в сучасному англomовному дискурсі, що і є об'єктом цієї роботи. Вивчено семантичні, лексичні, стилістичні та лінгвокогнітивні засоби вираження образу катастрофи, виявляються когнітивні й комунікативні особливості мовних засобів, які маркують образ катастрофи. Проаналізовано властивості оцінних предикатів (емотивність, раціональність, експресивність, афективність та інтенсифікація) і способи їх вираження в дискурсі катастроф

Ключові слова: дискурс катастроф, оцінність, маркованість, оцінні предикати, екологічний дискурс, емотивність, раціональність, експресивність.

Із розвитком когнітивно-дискурсивного підходу стає дедалі очевиднішим, що структури знання, думки, вірування, уяви, які «стоять» за реальною мовою реального *homo verbo agens*, що висловлюється природною мовою, іманентно пов'язані з оцінюванням. Зрозуміло, що сприйняття інформації залежить від способу її подачі, здатного породити інтенціональний світ у полі «спілкування свідомостей» [3, с. 26], а вербально-семіотичне регулювання відносин у житті ціннісно визначено. Оцінність і ціннісні характеристики, таким чином, усвідомлюються як фундаментальні характеристики буття людини й суспільства, але водночас залишаються серед ще не досліджених категорій у своїй єдності та варіативному вираженні в мові людини.

Питання оцінної семантики досліджувало багато вчених, які зробили вагомий внесок у її вивчення: Н. Д. Арутюнова, О. М. Вольф, В. М. Телія й ін. [2; 5; 8]. У більшості лінгвістичних досліджень, присвячених категорії оцінки, описуються види конотативних значень і способи їх вираження, розглядається зв'язок оцінки з модальністю, особливості функціонування оцінних висловлювань у різних типах текстів, їх культурологічний аспект.

О. М. Вольф дає визначення оцінки як «семантичного поняття, що включає ціннісний аспект значення мовних одиниць. В основі оцінної модальності лежить формула «А г В», де А – представляє суб'єкт оцінки, «В» – її об'єкт, а «г» – оцінне відношення, яке має значення «добре/погано» [5, с. 12]. Тому головними елементами оцінної модальної рамки є суб'єкт і об'єкт, зв'язані оцінним предикатом. *The situation was so dire that late in the day the Pentagon ordered five Navy ships and eight Navy maritime rescue teams to the Gulf Coast to bolster relief operations (The New York Times, Hurricane Katrina: the overview; New Orleans, Toll Rises, August, 31, 2005).* У наведеному прикладі суб'єктом виступає кореспондент New York Times, об'єктом – ситуація в Новому Орлеані, спричинена ураганом «Катерина», а оцінне відношення виражене за допомогою слів «so dire».

Суб'єкт оцінки, експліцитний або ж імпліцитний, – це особа чи соціум, із точки зору якого дається оцінка об'єкта. Об'єкт оцінки – особа, предмет чи подія, якої стосується оцінка. Предикат г у формулі «А г В» (суб'єкт – оцінка – об'єкт), у якому зосереджена структура оцінки, характеризується низкою ознак, що відображають специфіку оцінного відношення суб'єкта до об'єкта. Мовні засоби вираження аксіологічного аспекту образу катастрофи і є у фокусі нашого дослідження, оскільки «оцінка» – невід'ємна категорія актуалізації образу катастроф.

Два основні оцінні предикати «добре» зі знаком «+» і «погано» зі знаком «-» не є абсолютно симетричними на оцінній шкалі в природній мові, оскільки оцінка «добре» може означати як відповідність нормі, так і її перевищення, а оцінка «погано» завжди означає відхилення від норми [5, с. 19].

[1] *Storm conditions are likely to bring much needed rain but also a flood risk for parts of Texas. (BBC Weather, US South braces for heavy rain, May 9, 2012)*

[2] *This March we saw some record-breaking warmth (BBC News UK, March weather third warmest on record, April 3rd, 2012).*

На прикладі спостерігаємо відхилення від норми в обох випадках, тільки з різною інтенсивністю. Тому норма оцінки міститься не всередині шкали, а збігається з її позитивним краєм й отримує аксіологічну функцію «позитивного».

Слідом за О. М. Вольф, ми виділяємо такі властивості оцінних предикатів [5, с. 37]:

1. Емотивність є основною ознакою предиката г у структурі А г В і реалізується у двох значеннях – «добре/погано». Емотивний компонент характеризує, передусім, дієслова, які вказують лише

на відношення суб'єкта до об'єкта, але не відзначають властивостей останнього. Емотивність міститься також у семантиці дієслів емоційного ставлення. Емотивний компонент передбачає добре/погане ставлення суб'єкта до об'єкта оцінки й протиставляється об'єктивному ставленню, яке спирається на властивості об'єкта оцінки.

Розглянемо приклад вербалізації ставлення суб'єкта (журналіста Susanville) до об'єкта оцінки (катастрофи) у промові, опублікованій після терористичного акту на Всесвітній торговий центр і Пентагон у США 11 вересня 2001 р.

[3] *«We learned that evil is real, hate is destructive, we learned that buildings can collapse, security is an illusion, life is fragile, fear is crippling, BUT in the midst of tragedy we learned that heroes still exist, courage does not waver, bravery knows no limit, we learned that there is beauty in little things, there is joy in community, there is strength in unity, as the years pass we won't forget we learned that loss is worth remembering, sacrifice is worth honoring, freedom is worth defending, we learned that faith is our refuge, hope sustains us, love endures all».*

У наведеному прикладі простежується висловлення суб'єктом оцінки впливу катастрофи на суспільство за допомогою таких мовних засобів: градації емотивно маркованих іменників (*evil, hate, fear*) у паралельних конструкціях «*we learned*» з оцінкою «-» до емотивно маркованих іменників з оцінкою «+» (*beauty, heroes, courage, bravery, joy, strength, unity, hope, love*), що є неочікуваним для реципієнта інформації про катастрофу. За допомогою виразу «*as the years pass*», суб'єкт створює континуум позитивно оцінної лексики та вербалізує темпоральну референцію для співвіднесення адресата до часу мовлення, тим самим залучаючи його до позитивного бачення катастрофи. Унаслідок значного емоційно-експресивного потенціалу фігури повтору *is worth remembering, is worth honoring, is worth defending* виступають засобами акцентування уваги слухача, емоційного виділення позитивно маркованих елементів та забезпечують потрібні мовцєві інтерпретації. Дейктичний маркер першої особи множини «*we*» виконує функцію включення адресата мовлення до власного вихідного висловлювання суб'єкта оцінки, ефект якого підсилюється використанням дейктичного маркера часу «*still*», що характеризує проксимальну й емоційну близькість адресата. Тому, попри негативне семантичне навантаження лексеми «катастрофа», що є об'єктом оцінки, зростає оцінна предикація зі знаком «+», яка орієнтована на ставлення суб'єкта до події, а не на властивості власне катастрофи.

2. Раціональність та емоційність оцінних предикатів. У природній мові не існує винятково емоційної оцінки, оскільки мова завжди передбачає раціональний аспект. Отже, категоричний розподіл на раціональність та емоційність є умовним. Емоційною є безпосередня реакція на об'єкт (предмет, явище), виражена різноманітними засобами мови (вигуком, афективними словами, словами образи). Емоційна оцінка буває експресивною. Раціональна оцінка припускає оцінне судження. Експресивність не властива раціональній оцінці. Емоційне й раціональне в оцінці передбачає два різні боки ставлення суб'єкта до об'єкта: його почуття та його думку [5, с. 42].

[4] *Of course, the suffering of all those whose lives have been affected by this terrible disaster demands our deepest sympathies. But if we look at the situation from the perspective of Mother Nature, we may see that human beings are not simply victims in cases like these, and that nature, despite her awesome destructive power, is not simply an inflictor of violence. We are culprits too, harming nature through our activities perhaps as much as nature ever harms us. (Opinion 3/11, View from Japan on the March 11 Disaster, written on May 12, 2011.)*

У наведеному вище прикладі журналіст *Opinion 3/11* раціонально оцінює причини землетрусу в Японії, виявляючи оцінне судження «*we are culprits too*», позбавлене експресивності, що притаманна емоційній оцінці.

3. Експресивність виражається інтонаційною структурою й кличною формою речення. Вона виникає у випадках, коли оцінка є безпосередньою реакцією на події.

[5] *The nation's worst tornado outbreak occurred on April 3, 1974! I was working that day as a forecaster for the National Weather Service in Louisville, Ky!*

4. Афективність – оцінні висловлювання, які вирізняються особливою властивістю – ступенем зацікавленості суб'єкта. Афективність виражається різними способами, зокрема словами-інтенсифікаторами [5, с. 43]. Ступінь афективності інтенсифікаторів та інших подібних одиниць неоднакова, вони розміщені, як і всі елементи, що належать до оцінної структури, на шкалі спадання / наростання (*disaster hit, extensive disaster hit, the most terrific disaster hit*). Серед оцінних виразів виокремлюється

особливий клас слів, які містять афективність у своєму значенні (прикметники *amazing, terrific, astonishing, dreadful*).

[6] «*Devastating injuries from the 12 January 2010 earthquake have permanently disabled untold numbers of Haitians, young and old, as well as worsened already bleak conditions for Haitians who were living with disabilities.*» (*Disability Legacy of the Haitian Earthquake published in Perspective, Annals of Internal medicine.*)

Невідворотний вплив землетрусу виражений лексемами з негативним навантаженням: *injuries, bleak, worsened*, заперечними суфіксами негативної оцінки «*un-*» та «*dis-*», прислівником «*permanently*», що створює усталене негативне зображення умов життя жителів Гаїті без надії на покращення. Описуючи масштаби землетрусу, мовець називає кількість жертв за допомогою прикметника із заперечним префіксом негативної оцінки «*un-*», зі значенням, що жертв настільки багато, що їх неможливо ні порахувати, ні виміряти («*too much to be counted or measured*») (Oxford Dictionary). Виразом *as well as* мовець уводить опис жахливої вже наявної ситуації життя людей з обмеженими можливостями із негативною оцінкою («*bleak conditions*»), що посилює вплив землетрусу на суспільство.

5. Інтенсифікація – посилення ознаки «добре» чи «погано». Притилежною властивістю є деінтенсифікація (послаблення ознаки). Інтенсифікація може бути виражена в семантиці слів, а також позначатися афіксами.

[7] *The quake was the largest to hit the region in 200 years, and knocked out water, electricity and communications in the country. Numerous problems including blocked roads, bureaucratic confusion and the collapse of local authority hampered the initial efforts to help the victims. The 2010 earthquake killed 250,000 people. Parts of Port-au-Prince are still in ruins.*

Для змалювання впливу землетрусу на суспільство (дії об'єкта оцінки) використано низку лексем із негативним семантичним навантаженням: *problems, confusion, collapse, victims, ruins*, негативні оцінні предикати градації: *hit, knock out, block, hamper, kill*, інтенсифікуючи прикметником найвищого ступеня порівняння *the largest* та дейктичним маркером часу «*still*», створюючи негативний темпоральний континуум із відправною точкою 200 років тому й до сьогодні – 26 січня 2012 року. Негативний вплив землетрусу на суспільство спричинить безліч перешкод у розвитку інфраструктури міста під час усунення наслідків катастрофи. У процесі дослідження оцінних предикатів вербалізації образу катастрофи та мовних засобів їх вираження, стає очевидним, що оцінки зони «+» частіше орієнтовані на ставлення суб'єкта до події, а зона «-» вказує на властивості й дії об'єкта оцінки.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, категорія оцінки займає домінуюче положення в концептуально-мовленнєвій, прагматичній і тематичній структурі дискурсу катастроф, що зумовлює вивчення закономірностей його організації через визначення специфіки вираження та функціонування в ньому цієї категорії та є одним із перспективних напрямів подальшого дослідження.

Джерела та література

1. Апресян Р. Г. Рациональное и эмоциональное в морали / Р. Г. Апресян. – М. : Изд-во МГУ, 1983. – 156 с.
2. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 339 с.
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М.: Искусство, 1979. – 424 с.
4. Беляевская Е. Г. Оценочная вариантность семантики слов и фразеологизмов в контексте / Беляевская Е. Г. // Английская фразеология в функциональном аспекте : сб. науч. тр. МГИИЯ им. М. Тореза. – М., 1989. – Вып. 336. – С. 20–32.
5. Бессонова О. Л. Оценка как семантический компонент лексического значения слова : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.15/ Бессонова О. Л. – Донецк, 1995. – 184 с.
6. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки / Е. М. Вольф. – Изд. 2-е, доп. – М. : Эдиториал УРСС, 2002. – 280 с.
7. Кошель Г. Г. Оценочная предикатная номинация в современном английском языке на материале дерогативных наименований лица : автореф. дис. ... канд. филол. наук / Г. Г. Кошель. – М. : МГПИИЯ им. М. Тореза, 1980. – 27 с.
8. Кубрякова Е. С. О словообразовательном значении и описании смысловой структуры производных суффиксального типа / Е. С. Кубрякова // Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука, 1976. – С. 202–232.
9. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с.

10. Худяков И. Н. Об эмоционально-оценочной лексике / И. Н. Худяков // НДВШ. Филол. науки. – 1980. – № 2. – 178 с.
11. Шаховский В. И. Значение и эмотивная валентность единиц языка и речи / В. И. Шаховский // Вопросы языкознания. – 1984. – № 6. – С. 25–48.
12. Katz D. The Structure of a semantic theory / D. Katz, J. Fodor // Language. – 1963. – Vol. 39. – № 2. – P.170–210.
13. Lyons J. Introduction to theoretical linguistics / J. Lyons. – Cambridge : Cambridge University Press, 1972. – 234 p.
14. Laura Tobin. March weather third warmest on record [Electronic resource] / Laura Tobin // BC News UK, Weather. – Mode of access : <http://www.bbc.co.uk/news/uk-17595024>
15. Henderson Lee A. On natural disasters [Electronic resource] / Lee A. Henderson. – Mode of access : <http://www.voices.yahoo.com>
16. Ogoura K. Natural Disaster and Man-made disaster. [Electronic resource] / K. Ogoura. – Mode of access : <http://japanecho.net/society/0079/>

Писарская Елена. Аксиологический аспект дискурса катастроф. В статье сделана попытка исследовать языковые средства, выражающие оценочность образа катастрофы в современном англоязычном дискурсе. Предметом исследования выступают семантические, лексические, стилистические и лингвокогнитивные средства выражения образа катастрофы. Цель статьи состоит в выявлении когнитивных и коммуникативных особенностей языковых средств, которые маркируют образ катастрофы. Анализируются свойства оценочных предикатов (эмотивность, рациональность, экспрессивность, аффективность и интенсификация) и способы их выражения в дискурсе катастроф.

Ключевые слова: дискурс катастроф, оценочность, маркированность, оценочные предикаты, экологический дискурс, эмотивность, рациональность, экспрессивность.

Pysarska Olena. Axiological Aspect of Natural Disaster Discourse. The article presents an attempt to explore the linguistic means that express markedness of disaster in modern English discourse. The subject of the study is semantic, lexical, stylistic and cognitive means of expressing the image of the disaster. The purpose of the article is to identify the cognitive and communicative features of language that mark the natural disaster. The properties of evaluative predicates (emotivity, rationality, expressiveness, affectivity and intensification) and their expression in disaster discourse are analyzed.

Key words: natural disaster discourse, evaluation, markedness, evaluative predicates, ecological discourse, emotivity, rationality, expressiveness.

Стаття надійшла до редколегії
3.03.2013 р.

УДК 811.111□42:004.738.5

Юлія Предій

Текст оголошення як фрейм інформації (на матеріалі оголошень різнопланового спрямування видання The Guardian)

Виникнення та розвиток мережі Інтернет зумовили появу нового комунікативного простору, який активно досліджують у сучасній філології. У статті зроблено спробу наголосити на основній відмінності інтернет-дискурсу від інших типів дискурсів – організацію текстового простору у вигляді семантичної фреймової мережі. На прикладі дослідження текстів оголошень, відмінних за змістом, проте єдиних за формою, висвітлено можливості застосування фреймового аналізу текстів інтернет-дискурсу з метою їх когнітивної інтерпретації.

Ключові слова: реклама, дискурс, інформація, фрейм, когнітивне моделювання.

Постановка наукової проблеми та її значення. В англійській мові оголошення як жанр має достатньо давню історію. Д. Крістал відзначає, що наприкінці XIX ст. соціальні та економічні фактори привели до вражаючого зростання використання реклами [2, с. 120]

У процесі дослідження помічено тенденцію до використання advertising, advertisement як родового поняття для текстів реклами й оголошень, хоча існує також лексична одиниця на позна-